

Anna Hogenová: Legalita a legitimnost ve sportu

Napětí mezi zákony a svědomím (diarchie) provází život každého z nás. Svědomí je širší, hlubší, zaujímá nekonečný prostor naší duše, proto kdysi dávno tvrdil Herakleitos, že i kdybychom šli světa kraj, dno duše nedojdeme.

Zachovááme-li zákony, ještě to neznamena, že žijeme dobře. Vzpomeňme např. na Adolfa Eichmanna a jeho poctivost v plnění příkazů, zákonů a předpisů. Legalita byla pro něj posvátnou doménou a platností a přesto se jedná o jednoho z největších zločinců tohoto století. Ve sportovním milieu se můžeme setkat se sportovci, kteří mají při všech dopingových kontrolách vše v pořádku, a přesto víme, že nejsou „fair“. Tak je to i s našimi politiky a s běžnými občany.

Napětí mezi legalitou a legitimností je základem etična vůbec, ve sportu zvlášť. Pečovat o napětí mezi legalitou a legitimností ve sportu znamená udržovat v platnosti zásadu „fair play“. Sportovní skutečnost přesahuje všechny systémy, má podíl i na transcendenci, na božském. Proč? Protože měřením a poměřováním sil ve sportovním boji (agonu) se otvírají přesahy na obou stranách. Střetání je setbou všeho, slyšíme další Herakleitův výrok. Právě přesahy ve sportovním agonu jsou nejdůležitější. Dostoupí-li protiklady v boji borců do svého maxima, pak jeden je zrcadlem toho druhého a naopak. Právě napětí mezi maximálními výkony obou borců je tím, kde se ukazuje nejen legalita obou, ale i jejich legitimnost, protože dostoupili až na dno svých sil a nechali sami sebe ukázat všem, kteří přihlížejí jejich boji. Staří Řekové říkali tomuto přesahu „Areté“ a mysleli tím to, co je nejdokonalejší, nejharmoničtější, zkrátka to, co je vyaretované. Toto vůbec nejvyšší, tato dokonalost je přesně tím, co podle starých řeckých mýtů drží protikladnost světa pohromadě a tomuto staří Řekové říkali Hieros Gamos (posvátná svatba nebes a země). Tato svatba je zároveň i hrou, v olympijských hrách.

Málokterá lidská činnost má takový přesažný transcendingující význam jako mají olympijské hry, jako má sportovní boj. Pečovat o tuto přesažnost znamená poctivě bojovat v olympijském sportovním agonu. Pokud zapomeneme na tento přesah, sport ztratí své jádro, svůj smysl a promění se na jarmareční podívanou, v níž diváci zapomínají na svou každodennost, a proto potřebují divadlo nízké úrovně.

„Vrcholem nespravedlnosti je zdát se spravedlivým a nebýt jím”, tvrdí Platon ve své Ústavě.¹

Legalita velmi často má právě tuto úlohu, má vytvářet zdání spravedlnosti a přitom dovoluje nespravedlnosti se plně realizovat. Sem patří často „causa dopingu”, patří sem i snaha vyhrávat za každou cenu, tj. vyhrávat nepoctivě.

„Bohové totiž nikdy neopustí toho, kdo se s dobrou vůlí usiluje stát spravedlivým a konáním ctnosti podobným bohu”, tvrdí Platon na jiném místě.²

Ovšem sportovci jsou spíše milovníky vítězství než milovníky moudrosti, tj. je tu veliké nebezpečí, že svědomí bude potlačeno touhou vyhrát. Přesto je moderní sport kolébkou filosofie, jež se jmenuje „fair play”. Zrcadlem každého sportovního borce je jeho protivník. Ale „mravnost je pták nad mořem, musí stále mávat křídly, aby se neutopil”, proto je třeba neustále pečovat o legitimnost sportovního zápolení.

Pokud proměníme prostor sportovního agonu jen a jen na tržní prostředí, pak bude legitimnost obětována legalitě směny výrobků na tržišti.

Nebere-li sportovec doping jen ze strachu, že bude odhalen, pak je ve svém chování veden pouhou legalitou, nikoli legitimností. Sportovec musí sám ze sebe chtít vítězit čistě, bez dopingu. To znamená, že pojem vítězství by musel v sobě obsahovat tento mravní impetus, tento mravní apel. Je to vůbec možné? Podpisy na prohlášeních

avizujících nesouhlas s dopingem nic nevyřeší. Půjde jen o veliké divadlo, o zdání. Legitimnost je úsilím vycházejícím z potřeb vlastního svědomí, zde nemají co dělat smlouvy a prohlášení. Jde o autonomii rozhodování, jak toto zajistit?

Charakter zodpovědnosti se na přelomu milénia zcela proměnil. Každý z nás je zodpovědný za celek, nikoli pouze za část, jak tomu bylo dřív. V době globalizace se nevymaníme ze zodpovědnosti o přírodu, celek, kosmos atd. Emmanuel Levinas mluví velmi často o zodpovědnosti asymetrické, v níž je starost o druhého a o druhé něčím, co se nedá a nesmí měřit starostí a péčí o nás. Nejde zde o poměrování a o rovnost zodpovědnosti z jedné a druhé strany. Podstata lidství není ani v Já ani v Ty, ale ve směřování, ve vztahovosti mezi Já a Ty. Tento vztah není symetrický, neplatí zde ekonomické zákony. Vztah mezi Já a Ty není ani řecká agora, ani současné tržiště, ani politické prostranství pro slovní souboje.

Dnes máme zodpovědnost za smysl sportu, nikoli jen za nějaký konkrétní čin. To je to, co je dnes základem legitimnosti. Bude-li sport zaměstnáním, tržním produktem, pak jsme smysl sportování prohráli. Nám jde o to, aby ve sportu bylo napětí (diarchie) mezi legalitou a legitimitou, aby sportovní střetání umožňovalo fenomenalizaci toho nejhlubšího, co v člověku jest a ukazuje se v jeho tělesnosti. Zdatnost tohoto charakteru se jmenuje Areté. Jak zachovat smysl Areté v současném sportu, kde legitimita je nahrazována legalitou, a kde se velmi často chováme k našim sportovcům jako ke gladiátorům?

Zaměříme-li se na výchovu sportovce s cílem posílit úlohu svědomí v jeho celkové činnosti, může se nám stát to, co Pascal kdysi vyjádřil těmito slovy: „Chceme-li z někoho udělat anděla, podaří se nám z něj udělat většinou zvíře!” Legitimita není „produkovatelná” tak, jako je např. součástka do automobilu. Legitimita se nezaručí metodickými a didaktickými postupy. Legitimita je tím, co se může pouze „rodit”,

o co je možno pouze pečovat a to velmi citlivě a s velkou zodpovědností.

Mnoho problémů našeho života se nedá vyřešit přímo, stejně jako nepoznáme Slunce z pohledu přímo na něj, protože nás začnou bolet oči. Můžeme jen nepřímou modum obliquum, tj. zprostředkovaně působit na inauguraci legitimity v mysli sportovce. Stejně je tomu i s legitimitou sportovce, s legitimitou v životě nás všech. Jen modum obliquum zjistíme, že daný čin byl nejen legální, ale i legitimní. Objektivistické, přímé metody měření, popisování dat jsou v tomto případě k ničemu. Empirické třídění a klasifikace zde nepomohou.

Jak to udělat, aby do vítězství sportovce byla započítána i legitimita, tj. touha vítězit čistě, bez dopingu, výhod, intrik a podvodů?

Václav Bělohradský říká: „Konzumní společnost je hlubokou zkušeností povrchu, kde sekularizace rozlámala vše souvislé, hluboké a věčné.”³

„Legalita je všední den, legitimita je svátek”, tvrdí Bělohradský na jiném místě.⁴

Sport musí zůstat svátkem, jako jeden z mála fenoménů současného života, o to je nutno pečovat.

Cítí-li se někdo ohrožen, ohrožuje jiné, je známá zkušenost z běžného života. Konflikt patří k životu, má podobu boje, soutěže a diskuse. Nám jde o legitimitu soutěží.

Čtvrtá časová dimenze je blízkost, jak známo z mnoha Heideggerových úvah. Blízkost je důvěrná, je posvátná a legitimní. Musíme pečovat o tuto blízkost, byť by se nám i vysmívali, právě tato blízkost je posvátností, sakrálností sportovního zápolení.

Nejnebezpečnějším fenoménem doby je tzv. demise myšlení, vytváří člověka bez skrupulí. Takový člověk slouží věrně a poctivě jen systémům a strukturám. Tento člověk je vždy koherentní s předem

platnými předpisy, se zákony, tedy s tím, co je pouze legální. Zodpovědnost člověka bez skrupulí končí u litery zákona, protože svědomí není systémem ani strukturou. Je to člověk představující automatismus. Někdy i tréninkové plány, vědecky podložené, mají takový charakter. Je zde patrna snaha vše založit technickým způsobem. Někdy se sportovec stává výrobkem a zbožím podnikatele velkých sportovních podívaných. Velké technické vynálezy mají často osud Titaniku z roku 1912. „Zkáza Titaniku je hybridem pokroku s panikou, vrcholného komfortu se zkázou, automatismu s katastrofou”, jak podotýká Ernst Jünger.⁵

Platon ve svém „Gorgiovi” říká: „Gymnastika je krásnější než uzdravující techniky (Heilkunde).”⁶ Proč je krásnější? Protože gymnastika má v sobě ideu přesahující gymnastickou činnost, tj. zodpovědnost za duši, za celého člověka, kdežto medicína se stará pouze o nápravu problémů vzniklých z nedostatečnosti gymnastické propedeutiky. Medicína napravuje porouchané. Gymnastika zakládá zdraví, tj. harmonii v životě. Sport tedy není řemeslem, i když řemeslo je samozřejmě jeho součástí (jako ve všem), sport je životním postojem k celku našeho života, v němž výkony jsou pouze indexy ustavující se kalokagathie. O tuto ideu je nutno pečovat.

Druhý člověk, tj. můj protivník ve sportovním boji, to není jen ten, koho chci porazit v poctivém souboji, ale je i „jiným” majícím v sobě to, čemu říkáme radikální heterogenost, jinakost z kořene. Tato Alteritas (jinakost) je absolutním ukotvením, je tedy „místem úctyhodnosti”, je hodnotou nekonečného významu. Chápat protivníka jen a jen konsekutivně, technicky - znamená snížit jej na pouhý prostředek mé vlastní realizace. Tento stav je „dokonalostí” Titaniku, všude to znamená totéž - demisi myšlení. Nemožnost interiority, tj. nemožnost úkrytu v doupěti, to je charakter asymetrické zodpovědnosti na počátku třetího milénia. V tom spočívá zodpovědnost legitimnosti nad legalitou dnešní doby.

Imperialismus „Stejného“ je výrazem redukce na to, co je jen naše. Tak tomu je neustále. Alter Ego je pak „námi samými“, aniž bychom o tom výslovně věděli. Tato známá levinasovská úvaha poukazuje na zničující úlohu adorace systémovosti.⁷

Myšlení „more geometrico“ povýšilo systém do nejvyšší roviny uznání, systém je lidštější než člověk sám. Proto se Druhý stává námi samými, aniž bychom to zpozorovali.

V severoafrických zemích, v Číně či v Indii se můžeme setkat se zajímavou absencí systémového řízení silniční dopravy na silnicích velkých měst. Nepředstavitelná druhová pestrost dopravy, nepřestavitelný zmatek pro Evropana zvyklého na světelné řízení křižovatek, a přesto je tam méně nervozity než v evropských městech.

„Není to Já“, jež vzdoruje systému, jak si to myslel Kierkegaard, je to „Jiný“, tvrdí Levinas.⁸ Není nevyhnutelné být zavzat již do nějakého systému, protože je to právě systém, jenž totalizuje. Málokdo si tohoto faktu všiml nahlas. Svoboda je něco jiného, než poslouchat systém, který někdo jiný prohlásil za jediný způsob racionálního života. To není anarchie, to je poznání i noční stránky systémového působení v našem životě v tomto století, viz holokaust.

Druhého není možno redukovat na nás samé, není možné jej vlastnit, disponovat s ním, protože to je právě totalita.